

DEMOKRASİ TEORİLERİ – 2. BÖLÜM: EKONOMİK BOYUT, DEMOS VE ARİSTOTELES

İktisadi Demokrasi

İktisadi demokrasi, yalnızca siyasal hakların (oy verme, seçilme hakkı vb.) yeterli olmadığını; ekonomik alandaki eşitsizliklerin siyasal eşitliği fiilen anlamsızlaştırdığını vurgular.

– Büyük servet sahipleri, siyasal karar alma üzerinde orantısız etki sahibi olabilir.

– Gelir ve servet eşitsizliği arttıkça, yoksul kesimlerin siyasal sürece etkisi azalır.

– Siyasal vatandaşlık ile ekonomik vatandaşlık arasındaki makas büyür.

Marx'ın yaklaşımına göre, demokratik anayasal haklar burjuva sınıfının çıkarları çerçevesinde şekillenmiştir; gerçek demokrasi, üretim ilişkilerinde ve mülkiyet yapısında köklü değişiklik gerektirir. Sosyal demokrasi bu radikal sonucu kabul etmez; ancak ekonomik eşitsizliğin demokrasiye zarar verdiğini kabul ederek iktisadi demokrasiyi kısmen sahiplenir.

Sanayi Demokrasisi

Sanayi demokrasisi, özellikle eski Yugoslavya deneyimi üzerinden tartışılır.

Temel fikir, üretim alanında işçilerin karar süreçlerine katılması, yani işyerinin demokratikleştirilmesidir.

– İşçiler yalnız ücret alan kişiler değil; işletmenin ortakları ve karar vericileridir.

– İşçi konseyleri, fabrika meclisleri gibi yapılar öne çıkar.

– Kâr paylaşımı ve ortak yönetim uygulamaları söz konusudur.

Bu yaklaşım, demokrasinin yalnızca politik alanda değil, çalışma yaşamında da uygulanması gerektiğini savunur. Böylece bireyler hem yurttaş hem üretici olarak demokratik deneyim yaşarlar.

Sosyal Demokrasinin Tarihsel Gelişimi

– 19. yüzyılda sosyalist hareket içinde reformist bir kanat olarak ortaya çıkar.

– 1929 Büyük Buhranı sonrası Keynesyen iktisat ile birleşerek devletin ekonomiye müdahalesini meşrulaştırır.

– 2. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da refah devleti modeli yaygınlaşır: ücretsiz sağlık, eğitim, güçlü sendikalar, işsizlik sigortası, sosyal yardımlar vb.

– 1970'lerden itibaren neoliberalizm yükselir: devletin küçültülmesi, özelleştirme, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi.

– 1990'larda "Üçüncü Yol" arayışları: piyasa ekonomisiyle sosyal demokrat değerleri uzlaştırma çabası (Giddens, Blair vb.).

Bu süreçte sosyal demokrasi, bir yandan sosyal hakları savunurken diğer yandan küresel piyasa baskılarına uyum sağlamaya çalışır.

Demokrasinin Etimolojisi ve Demos

Demos ve kratos birleşerek demokrasi kavramını oluşturur. Ancak “demos”un kime karşılık geldiği tarihsel olarak değişmiştir.

Sartori demosu altı anlamda inceler:

- 1) Herkes olarak halk (tüm yurttaşlar).
- 2) Pek çok insan (nüfusun büyük kısmı).
- 3) Alt tabaka, yoksul çoğunluk.
- 4) Organik toplum yaklaşımında toplumun bütünü.
- 5) Salt çoğunluk (herhangi bir sınırlama olmadan sayı olarak çoğunluk).
- 6) Sınırlandırılmış çoğunluk (hukuk ve kurumlarla çerçevelenmiş çoğunluk).

Modern demokratik teoriler 6. anlamı, yani sınırlanmış çoğunluğu esas alır.

Çoğunluğun iradesi esastır ama azınlık hakları ve temel özgürlükler çoğunluğun keyfine bırakılamaz.

Çoğunluk ve Sınırlandırılmış Çoğunluk

Salt çoğunluk anlayışı, “yarısı + 1” oy alanın her istediğini yapabilmesini meşru görür. Bu, çoğunluk diktatörlüğüne kapı açabilir.

Sınırlandırılmış çoğunluk ise çoğunluğun yetkilerini anayasa, temel haklar, kuvvetler ayrılığı ve yargı denetimi gibi mekanizmalarla sınırlar. Modern demokrasilerde meşru çoğunluk, ancak bu sınırlar içinde hareket eden çoğunluktur.

Aristoteles'te Yönetim Sınıflandırması

Aristoteles, yönetimleri iki soruyla sınıflandırır:

- 1) İktidar kimde? (tek, azınlık, çoğunluk).
- 2) Yönetim ortak yararı mı yoksa yönetenlerin özel çıkarını mı gözetiyor?

Doğru yönetimler:

- Monarşi: Tek kişinin ortak yarar için yönetmesi.
- Aristokrasi: Az sayıda erdemli kişinin ortak yarar için yönetmesi.
- Politeia: Çoğunluğun ortak yarar için yönetimi; dengeli ve karma bir rejim, demokrasinin iyi biçimi.

Bozulmuş yönetimler:

- Tiranlık: Tek kişinin kendi çıkarı için yönetmesidir; monarşinin yozlaşmış halidir.
- Oligarşi: Zengin azınlığın çıkarına göre yönetim; aristokrasinin yozlaşmış formudur.
- Demokrasi (Aristoteles'te): Yoksul çoğunluğun yalnızca kendi çıkarını esas alarak yönetmesidir; politeia'nın bozulmuş biçimidir.

Aristoteles için “demos” özellikle alt sınıfı ifade eder. Bu nedenle demokrasi kavramına temkinli yaklaşır ve politeia'yı ideal rejim olarak görür.